

מצות מחיית עמלק (חלק ב') / שלמה שטרסברג

האם מקבלים גרים מעמלק

פרסק הרמב"ם: (1) "כל עכו"ם כולם כשיתגירו ויקבלו עליהן כל המצוות שבתורה והעבדים כשיתחררו הרי הן כישראל לכל דבר... חוץ מד' עממין בלבד והם עמון ומואב ומצרים ואדום". עמלק לא נזכר כאן ומשמע שהרמב"ם סובר שמקבלין אותו ויכול להתגייר, וכך כתב: (2) "אבל שבעה עממין ועמלק שלא השלימו אין מניחים מהם נשמה" - יוצא מדבריו שאם השלימו מקבלים אותם (ז' עממין ועמלק) (3)

ומקשים האחרונים שתי קושיות:

- א. מניין לרמב"ם שעמלק אם השלימו מקבלים אותם. דבשלמא לגבי שבעה עממין מביאה הגמרה (4) פסוק: (5) "ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות" ולומדת מכאן שאם היו חוזרין בתשובה מקבלין אותם אבל בעמלק שאין פסוק מניין שמקבלין אותם? ואין לאמר שנלמד מז' אומות שהרי שם הטעם כדי שלא ילמדו ממעשיהם ויעשו כמותם - יעבדו ע"ז, ולכן כשעשו תשובה מקבלים אותם, אבל בעמלק שהטעם הוא משום: (6) "ויבוא עמלק" - משום מהות הרשעות הטבועה בו, מניין שאם השלימו מקבלים אותו?
- ב. הרמב"ם סותר מכילתא מפורשת: (7) "...ר' אליעזר אומר נשבע המקום בכסא הכבוד שלו שאם יבואו מכל האומות שיקבלהו ולעמלק ולביתו לא יקבלהו שנאמר: (8) "ויאמר דוד אל הנער המגיד לו אי מזה אתה ויאמר בין איש גר עמלקי אנוכי" נזכר באותה שעה מה שנאמר למשה רבינו אם יבואו מכל האומות שבעולם להתגייר שיקבלוהו ומביתו(של עמלק) (9) שלא יקבלוהו,

-
- (1) הלכות איסורי באה פי"ב, הי"ז.
 - (2) הלכות מלכים פ"ו, ה"ד.
 - (3) ומבאר הקרית ספר שהפסוק "תמחה את זכר עמלק" הוא רק כשלא השלימו.
 - (4) סוטה לה:
 - (5) דברים כ, יח.
 - (6) שמות, יז, ח.
 - (7) סוף בשלח.
 - (8) ש"ב; א, ה.
 - (9) ביאור הגר"א במקום

מיד: (10) "ויאמר אליו דוד דמך על ראשך כי פיך ענה בך..."

הרסיסי לילה (12) כתב: "דהגם דמצוה להורגו ואפילו יאמר שרוצה להתגורר מקום אם נתגורר וקבלוהו - דין ישראל עלינו". כלומר לכתחילה אין לקבלו אבל אם קבלוהו בדיעבד הוא יהודי ואין להורגו ולפ"ז נוכל ליישב את הסביין הרמב"ם למכילתא דכל מה שדיברה המכילתא זה לכתחילה שלא מקבלים מ גרים הואיל ושם עמלק עליהם אבל בדיעבד תודה דחל גרות שהרי כשנתגור נפקע ממנו שם עמלק, וכ"כ תורת המלך (13) בדעת הרמב"ם (14). אולם יקשה לפרשו מהמשך המכילתא: "נזכר שאין מקבלין גרים מעמלק והרגו" כלומר דוד הרגו משום שהוא עמלק", הרי שלא חל הגירות אף בדיעב (ואכן במילואים שבסוף הספר נראה שחזר בו ע"ש). התרועים האחרים מחלקים בין השלימו ולא השלימו והם מתפלגים לשתי שיטות עיקריות:

א. האבני נזר כתב (15) לישב את הקושי הראשון והשני, שיש לחלק בין ז' עממין לעמלק. ז' עממין נענשים בגלל מעשיהם, והייתי חושב שלא תועיל להם תשובה, לכך יש צורך בפסוק להשמיע לנו שאם עשו תשובה מקבלים אותם. אבל לגבי עמלק שנענשים בגלל מעשה אבותיהם, זה דוקא כשאוחזין מעשה אבותם בידיהם (16), אבל אם קבלו 7 מצוות הרי הם אינם אוחזין מעשה אבותם בידיהם ואין נענשים בחטא אבותם.

(10) ש"ב; א, טז.

(11) המשך הפסוק "...לאמר אנוכי מתתי את משיח ה'". וכיצד הרגו דוד הרי אין אדם משיח עצמו רשע? אלא ודאי כיון שאין מקבלים גרים מעמלק וממילא הוא גוי, וגוי נהרג בעדות עצמו וכך כתב ה"מרכבת המשנה" על המכילתא סוף בשלח והמשך חכמה סוף פרשת כי תצא (צ.ע. מדוע למכילתא לא הרגו מכיון שהוא עמלק? ואולי שני הטעמים האלה ביחד מצטרפים).

ואולם הרמב"ם (ה' סנהדרין פי"ח, ה"ו). כתב דדוד שהרג לגר עמלקי בהודאת פיו "הוראת שעה היתה או דין מלכות היה" משמע שלא בגלל שה עמלקי אלא מפני שהודה בהודאת פיו שהמית את שאול. (ועיין שו"ת קול מבשר ח"ב סימן מ"ב). וראיתי בספר תורת המלוכה של הרב גרשוני (ה' מלכים פ"ו) שרוצה לומר שההוראת שעה היתה להורגו ע"פ עדות עצמו שהרי בלאו הכי אין אדם נהרג ע"פ עדות עצמו.

(12) סימן ל"ב.

(13) על הרמב"ם פ"ו, ה"ד.

(14) בלי להזכיר את הרסיסי לילה.

(15) שו"ת אבני נזר או"ח סימן תק"ח.

(16) שמות כ', ה'. "פוקח עוון אבות על בניו" - כשאוחזין מעשה אבותם בידהם (רש"י שם, סנהדרין כ"ז).

אולם כיון שראה הקב"ה שהשנאה לעם ישראל טמונה בלבם, אם כן גם כשרוצה להתגייר אין זו הוכחה שרוצה בהכנעה, שהרי הוא מרגיש עצמו כישראל ולא יהיה נכנע, ולכך עליו חובת ההוכחה שרוצה להיות נכנע, וזה יכול להיות בשעת כבוש שאז צריך לקבל עליו מיסים ושעבוד שיהיו נבזים ושפלים למטה ולא ירימו ראש בישראל (17) (כלומר שיהיה גר תושב), וכך הוא יוצא מגדר אוחזין מעשה אבותם בידיהם ואינו מחויב מיתה (18), עכת"ד.

יוצא מדבריו: 1. שאין מלחמה נגד עמלק כגזע אלא דוקא בעמלק רשע, ואם הוא צדיק למרות שהוא עדיין עמלק, לא חלה עליו המצוה של "תמחה את זכר עמלק" (19)

2. שרק גר תושב מקבלים מעמלק שהרי צריך הוא להיות מושפל (20) אבל גר צדק אין מקבלים מעמלק (21)

ב. הכסף משנה כתב בדעת הרמב"ם (22) שעמלק כיון שקבלו עליהם 7 מצוות הרי יצאו מכלל שבעה עממין ומכלל עמלק זאת אומרת המלחמה היא כנגד העם העמלקי, אמנם הוא יכול לצאת מגדר עמלק.

על בסיס דבריו ישנם 2 שיטות:

1. שיטת ההר אפרים (23) היא: שעמלק קודם שבא להתגייר, חייב לקבל על עצמו 7 מצוות בני נח ולהיות גר תושב, ורק כך הוא יוצא מגדר עמלק ויכול להתגייר. אבל אם יתגייר ללא שיקבל עליו 7 מצוות בני נח לא יצא מגדר עמלק ואפשר להורגו.

(17) רמב"ם ה' מלכים פ"ו, ה"א.

(18) ועיין בדברי בנו במקום שמקשה שפסוק זה דלא יומתו מדבר בישראל ואם מדבר גם על גויים נלמד גם שגויים אינם מתיים בעדות אבותם או בעדות בניהם אבל מאידך גיסא הוא מביא סיוע לדברי אביו מדברי הרמ"ה בסנהדרין נט. שסובר גם הוא שהפסוק מתיחס גם על עכו"ם עיין שם (ט) דברים כה, יט.

(20) את הרעיון שעמלק צריך להוכיח שכוונתו טהורה ראיתי בפרוש הנציב על המכילתא (סוף בשלח) שכתב על דברי המכילתא שאין מקבלים גרים מעמלק "כלומר בשעת מלחמה וגדולת ישראל כמו בימי דוד" (מסתבר לומר שה-ו' של "וגדולת ישראל" הכוונה ל-או כי לא מסתבר לומר שעמלק יותר טוב מז' אומות שאפשר לקבלו בזמן מלחמה, והרבה פעמים מצינו ש-ו' נהפך ל-או ולכן מסתבר שכונת הנציב היא שמספיק אחד מהתנאים כדי שלא יקבלו את עמלק) אך יש הבדל יסודי ביניהם: לאב"נ ההוכחה היא שעמלק כבר אינו מתגאה על ישראל ולכן צריך דוקא השפלה כלפי ישראל דהיינו גר תושב ולנציב ההוכחה היא שרצונו להתגייר הוא אמיתי ולכן מספיק מצב השפלה כמו ישראל.

(21) יתכן שגם האב"נ יודה שלאחר שנהפך לגר תושב יוכל לאחר זמן להיות גר צדק (זו שיטת ההר אפרים עיין לקמן).

(17) הר"י בבב שרר החריר הראב"ד את דעת הרמב"ם (הלכות מלכים פ"ו, ה"ד).

ממילא ניתן לומר שהרמב"ם דיבר כשקיבל 7 מצוות בני נח ואח"כ התגייר שאז מקבלין אותו, ואילו המכילתא מדברת כשהתגייר ישר ולכן לא מקבלין אותו, ואין סתירה. ע"י זה ניתן גם להסביר מדוע הרג דוד את הגר העמלקי-מכיון שהתגייר בל שקיבל על עצמו 7 מצוות בני נח תחילה = (להיות גר תושב), ולכן לא יצא מגדר עמלק ויכול היה דוד להורגו.

2. שיטת תורת המלך (לעיל): (13) כמו שאם קבל עליהם ז' מצווה יצאו מכלל ז' עממין ועמלק כך גם אם התגיירו, שהרי מיד כשקיבל את היהדות יצא מכלל עמלק ואין צורך בשלבי מעבר של גר תושב. (אמנם מה שחילק בין לכתחילה ודיעבד תמוה ע' לעיל, אך אפשר ליישב את המכילתא באופנים אחרים, למשל שדוד ידע שנתגייר בשעת מלחמה לאחר שלא השלימו (24)).

עד כאן הובאה שיטת הרמב"ם ואיך הוא מתיישב עם דברי המכילתא שאין מקבלים גרים מעמלק. אולם נשאלת השאלה מנין לרמב"ם שמקבלים גרים מעמלק?

אפשר שמקור דבריו הוא מהגמרא בגיטין (25) ובסנהדרין (26) שמבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק (27) והרי אסור ללמד לגוי תורה (28) אלא ודאי משום שמקבלין גרים מעמלק ולכן מותר לו ללמוד תורה.

אולם ניתן לדחות ראייה זו:

א. החזון איש (24) כתב "ומיהו מכאן אין להוכיח דמקבלים גרי מעמלק די"ל דבני בניו נתערבו באחרים וקבלו אותם" - כי לא ידעו שהם מזרע עמלק.

ב. בספר אבני שהם (29) כתב ליישב לפי דברי הגמרא בקידושין (30) "דכי אתא רבין אמר רבי יוחנן: "באומות הלך אחר הזכר...".

(24) כך תירץ החזון"א על הרמב"ם פ"ו, ה"ד. ויו"ד הל' גרות סימן קנ"ז

(25) גיטין נז.

(26) סנהדרין צו.

(27) לפי גרסת בעל הטורים (שמות כ"ח, ז). שמבני בניו של נעמן למדו תורה ברבים אין ראייה. אמנם עיין חזון-איש יו"ד קנ"ז סק"ה שסו"ב שבעל הטורים גרס כמו הנוסח שלנו מבני בניו של המן, ומקורו בעינין נעמן הוא ממקום אחר.

(28) רמב"ם ה' מלכים פ"י, ה"ט.

(29) סוף פרשת כי-תצא.

(30) קידושין סז.

וכן מפורש ברמב"ם במו"נ (31) שמצות מחית עמלק תלויה באב, דמי שאביו עמלקי מצוה למחותו אע"פ שאמו מאומה אחרת ומי שאביו מאומה אחרת, אין מצוה למחותו אע"פ שאמו עמלקית. וכך הוא לגבי כל הגויים שהולכים אחר הזכר ולא אחר הנקבה. לפי זה ניתן לתרץ בפשטות שבנותיו של המן נשאו גויים מאומה אחרת וכיון שכך בניהם ובני בניהם יצאו מגדר עמלק ולכן קבלו אותם בתור גרים וזכו ללמוד תורה בבני ברק (32).

כמובן שמשפט המכילתא ניתן להסיק שאין מקבלים גרים מעמלק בשום תנאי, אולם לא מצאתי לא בראשונים ולא באחרונים (33) מי שיחלוק על הרמב"ם בזה. ואע"פ שהראב"ד במקום השיג עליו כבר הסבירו הכסף משנה והרדב"ז במקום שהראב"ד (34) אינו חולק על הרמב"ם בנקודה זו וגם יודה שאפשר לקבל גרים מעמלק, וכך גם מסביר החזון איש (24). אלא שלפי הרדב"ז הראב"ד מודה שקוראים להם לשלום ואם מקבל על עצמו ז' מצוות אסור להורגו (35) ולפי החזון-איש הראב"ד סובר שאין פותחים לעמלק שלום, אלא שאם בא ורוצה לקבל ז' מצוות אסור להורגו (36).

הנה ראיתי בספר "מרכבת משנה (23) שמדבריו נראה שחולק על הרמב"ם שכתב "אין מקבלין מהם לעולם אפילו בדורות אלו וזהו מדור דור... בין שישראל בשפל הטחנה ובין שהם במדרגה למעלה לעולם אין מקבלים מהם".

(31) חלק שלישי פרק נ'.

(32) תרוץ נוסף כתב הצפנת פענח בקונטרס השלמה י: שהמן היה עבד (כמו שאמרו במגילה ט"ו) ונשא שפחה מאומה אחרת ולכן אין הולך אחריו. אולם בשו"ת קול מבשר ח"ב סימן מ"ב דחה את דבריו וכתב "וכל זה איננו שוה לי" כי אין שום ספק שהמן לא מל וטבל לשם עבדות לקבלת עול מצוות שעבד חייב בהם כאשר ישראלית ואילו עשה כך לא היה יכול להיות לו פתחון פה להלשיץ על היהודים לפני אחשוורוש כי דתהם שונות מכל עם ע"ש באורך.

(33) התורת המלך כתב בהבנת דברי הכ"מ בדעת הראב"ד שאין מקבלים אותם להיות גר תושב אלא רק גר צדק ונראה שחזר בו מכך בהמשך דבריו.

(34) לשון הראב"ד "אבל שבעה עממין ועמלק וכ' א"א זה שבוש אלא שיכול לאמר השלימו לקבל המצוות".

(35) לדעת הרדב"ז הראב"ד הבין שלרמב"ם מספיק שהשלימו בלי לקבל 7 מצוות מקבלים אותם (שהרי בהלכה א' הצריך הרמב"ם השלימו וקבלו שבע מצוות בני נח ואילו בהלכה דק הצריך רק את התנאי של השלימו). לכן אומר הראב"ד, "אלא שיכול לומר (הרמב"ם) השלימו לקבל המצוות" שרק אז מקבלים אותם, ואפשר שלרדב"ז הראב"ד סובר שאפילו עמלק אינו צריך לקבל שבע מצוות בחו"ל, ודי בהשלמה.

(36) החזו"א מחדש שכונת הראב"ד במשפט "אלא שיכול לומר השלימו לקבל המצוות", שיכול עמלק לומר השלימו איתי על מנת שאני מקבל ז' מצוות בני נח. (וכל זה קודם שנכנסו למלחמה אבל לאחר שנכנסו למלחמה אין מקבלים אותם שהרי אינם עדיפים מז' אומות.

אולם יש ליישב שיתכן שבעל "מרכבת המשנה יסכים עם פרוש הכ"מ לעיל שמה שאמרה המכילתא שאין מקבלים מהם זה דוקא אם רוצים להתגייר ישר אבל אם יקבל על עצמו 7 מצוות בני נח יצא מגדר עמלק ויוכל להתגייר.

ועוד בענין קבלת גרים מעמלק: הרב גרשוני במאמר בענין מצות מחית עמלק (37) מקשה על שיטת רש"י בישעיהו (38) שכתב על הפסוק "וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים" - "וצמחו בבין חציר בתוך עמלק ע"י גרים שיתוספו עליכם. בין חציר הוא עמלק וכו' ע"כ מוכח מרש"י שמקבלים אותם לכתחילה, ומהמכילתא (7) מוכח שאפילו בדיעבד לא מקבלין מהם מדהרג דוד את הנער העמלקי אף שהיה כבר גר (ורש"י בסוף בשלח הביא את המכילתא).

אולם הקושיה מעיקרא ליתא: כל הקושיה מתבססת על כך שברש"י נאמר בתוך עמלק אבל גירסא זו בטעות יסודה ובדפוס ראשון ובכתבי יד נאמר בתוך עשו וכך גם נראה מהוכחת רש"י מפרק ל"ד המדבר על אדום, ע.ש.

מתי חיוב מצות מחית עמלק

שיטת הסמ"ג

דעת הסמ"ג שמצוה זו נוהגת רק לימות המשיח שכתב (39) "... נצטוו ישראל למחות את זכר עמלק... מצוה זו אינה נוהגת אלא לימות המשיח לאחר כיבוש הארץ שנאמר (40) 'והיה בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך וגו' תמחה את זכר עמלק מתחת השמים" (41).

(37) התורה והמדינה קובץ ט-י עמוד עו-פא.

(38) מ"ד, ד'.

(39) ל"ת רכ"ו.

(40) דברים כ"ה, י"ט.

(41) ולכאורה קשה שהרי מהפסוק שהסמ"ג עצמו מביא משמע ש"בהניח לך מכל אויבך..." כבר אפשר למחות את עמלק וזה גם לפני ימות המשיח וראיתי בספר אבני שהם (סוף פרשת כי-תצא) שכותב שכנראה בעלי השיטה הזאת סוברים שבפסוק "והיה בהניח..." מכל אויבך מסביב הכונה לכל האויבים כולם אשר סביבות גבולותיה של א"י המובטחת לאברהם אבינו מנהר מצרים ועד נהר פרת. את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני (ראה בראשית טו, י'ח-כ'א) וגבולות אלו לא היו בידי ישראל מעולם אלא רק לעתיד לבוא לפיכך פירש שמצוה זו תנהוג בימות המשיח.

והקשה הרדב"ז (42) "וראיתי מי שכתב (43) שאין מצוה זו נוהגת עד ימות המשיח ופרשת שמואל ושואל הוא תיובתיא". כלומר מציווי שמואל לשאול להכות את עמלק משמע שכבר אז היתה המצוה ולא רק לימות המשיח. (אפשר לתרץ שפרשת שמואל ושואל היתה הוראת שעה וע' לקמן בשיטת הרמב"ם).

שיטת החינוך

החינוך (44) כתב "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ... ולהכרית זרע עמלק. ובאמת כי גם על כל יחיד מישראל הזכרים - מוטל החיוב להרגם ולאבדם מן העולם, אם יש כח בידו בכל מקום ובכל זמן, אם אולי ימצא אחד מכל זרעם...". (לסמ"ג המצוה לעתיד לבוא, ולחינוך המצוה בכל זמן).

דעת הרמב"ם

דעת הרמב"ם אינה ברורה שהרי בהלכות מלכים (42) כתב: "וכן מצוות עשה לאבד זכר עמלק, כלומר זו מצוה מהתורה ואילו בהקדמה לפירוש המשניות (45) כתב לגבי נביא המתנבא בשם ה': "ויצוה בצוים ויאסור איסורים בדבר שאינו מן התורה, כגון שיאמר הלחמו על עיר פלונית או עם אומה פלונית עתה - כמו שצוה שמואל לשאול להלחם בעמלק...". כלומר זו לא מצוה מהתורה.

לכאורה ניתן ליישב שהרמב"ם סובר כסמ"ג שאומר שהמצוה היא רק לעתיד לבוא (46) ולכן בזמן שאול לא היתה מצוה אלא רק הוראת שעה של שמואל.

אולם קשה לומר כן בדעת הרמב"ם שהרי הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים (47) כתב: "שלוש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך... ולהכרית זרעו של עמלק... ולבנות להם את בית הבחירה...". כלומר לשיטת הרמב"ם המצוה נוהגת עם כניסתן לארץ.

(42) הל' מלכים פ"ה, ה"ה.

(43) יתכן שהתכוון לסמ"ג בקושיתו, ואפשר שגם הגהות מימוניות מסביר כך ברמב"ם ע"ש.

(44) עשה תר"ד.

(45) בתחילת פרק שיני, עמ' י"ח בהוצאת "מוסד הרב קוק".

(46) וכן דעת הקרית ספר ברמב"ם ואפשר שאלינו כיון הרדב"ז ועייני לעיל הערה 43.

(47) פ"א, ה"א.

וכן כותב הרמב"ם בספר המצוות: (48) "התחשוב כשיאבד השם יתעלה זר עמלק ויכריתהו עד אחריתו כמו שיהיה במהרה בימינו, כמו שהבטיח אותנו באמרו: (49) "כי מחה אמחה את זכר עמלק" אינו לדורות זה לא יאמר אבל נוהג הוא בכל דור ודור כל זמן שנמצא מזרע עמלק מצוה להכריתו... מפורש שהמצוה נוהגת לשיטת הרמב"ם בכל דור ודור ולא רק לעתיד לבוא.

לכן נראה לומר שהרמב"ם סובר שהמצוה נוהגת כל הזמן כשיטת החינוך ואת דבריו בהקדמה לפרוש המשניות יש לבאר באופנים אחרים.

א. בזמן שאול, כשעדיין ירושלים לא היתה בידינו וישראל היו מוקפים בפלשתים בתוך הארץ, ורבים מהם עדיין התנכלו לנו - לא התקיים התנאי שאותו הציבה התורה לקיום המצוה והוא: "...בהניח ה' אלקיך לך מכל אויבך מסביב בארץ..." (29)

ב. אם נעייך היטב בדברי הרמב"ם בהקדמה לפרוש המשניות (45) נראה שכתב: "...כגון שיאמר הלחמו על עיר פלונית או עם אומה פלונית עתה - כמו שצוה שמואל לשאול להלחם בעמלק..." כלומר הוראת הנביא היתה להלחם עתה וזה לא היה חיוב התורה שהרי המלך בזמן כהונתו יש עליו חיוב למחות את עמלק אבל רשאי לדחות את הביצוע בכמה שנים וכאן היתה הוראת נביא מיוחדת לומר לשאול: הומלכת למלך עשה זאת עכשיו (50) אבל ודאי שלרמב"ם יש ציווי של מחיית עמלק בכל דור ודור ולא רק לימות המשיח (51).

אולם נראה שיקשה עדיין: א. מדברי הרמב"ם בתחילת הלכות מלכים שכתב: "מנוי מלך קודם למלחמת עמלק שנאמר: "אותי שלח ה' למשחק למלך... עתה לך והכיתה את עמלק" - משמע שהיתה אז מצוה.

וכן מדברי הרמב"ם בספר המצוות (52) שכתב "הלא תראה שמואל בהתחילו לעשות המצוה הזאת..." משמע שהיתה אז מצוה (ויתכן שחזר בו הרמב"ם ממה שכתב בהקדמה לפרוש המשנה וצ"ע).

(48) עשה קפ"ז.

(49) שמות י"ז, י"ד.

(50) וכך גם משמע בשמואל א, ט', א': "ויאמר שמואל אל שאול אותי שלח ה' למשחק למלך על עמו על ישראל ועתה שמע לקול דברי ה'... עתה לך והכיתה את המלך..."

(51) הסבר זה שמעתי מפי הרב אביגדור שילה שליט"א.

(52) עשה קפ"ט.